

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อการพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยะประเทศอื่น ๆ ในช่วงเวลา 40 ปีที่ผ่านมา พบว่าได้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายขึ้นในประเทศ ทั้งในทางบวกไม่ว่าจะเป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหรือความเจริญทางด้านสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน เช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงในทางลบ ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเมื่อพิจารณาในด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว การพัฒนาดังกล่าวมักนำไปสู่สภาพความเสื่อมโทรม ทั้งในแง่ของมลภาวะและการหมดไปของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เดิม ซึ่งหมายถึงการเกิดผลร้ายในด้านคุณภาพและปริมาณของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งในเขตเมืองและชนบท ถึงแม้ว่ารัฐได้พยายามหามาตรการการเข้ามามีการจัดการแก้ไข แต่เนื่องจากความยืดหยุ่นของปัญหาดังกล่าวจึงไม่สามารถทำการแก้ไขให้บรรลุได้ ดังนั้นจากกลไกทางสังคม ประชาชน จึงพยายามเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ในลักษณะของการรวมตัวเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2535) ซึ่งการรวมกลุ่มดังกล่าว ในเอกสารร่างรายงานการวิจัย เรื่อง พัฒนาการองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย อธิบายว่าสามารถเกิดขึ้นได้ในกลุ่มประชาชน ทั้งที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหาและกลุ่มประชาชนภายนอกที่ไม่ได้รับผลกระทบ แต่มีอุดมการณ์และจิตสำนึกในการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคม ซึ่งการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมนี้ อาจจัดให้เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นำเอาปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นจุดยืน เพื่อการรวมตัวกันสร้างบทบาทเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายของรัฐ ให้เปลี่ยนจากการรวมศูนย์อำนาจที่สั่งการมาจากรัฐส่วนกลางหรือการบริหารจากบนลงล่าง (top down) เป็นการบริหารจากชุมชนระดับล่างขึ้นไป (bottom up) โดยเฉพาะนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ประเวศ วะสี, 2536)

สำหรับจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในไทย เริ่มชัดเจนขึ้นในยุคของขบวนการนักศึกษา 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กรณีการเข้าไปลักลอบล่าสัตว์ของกลุ่มทหารบริเวณทุ่งใหญ่นเรศวร โดยเสด็จอปเตอรืของทางราชการ จนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมาก

ที่นำไปสู่การรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อเรียกร้องให้มีการอธิบายเหตุการณ์ดังกล่าวในที่สุด เนื่องจากการตื่นตัวต่อปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ (Stott, 1991) การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในช่วงนี้จึงมีเป้าหมาย เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่เริ่มมีสภาพเสื่อมโทรมโดยประชาชนในเมือง และได้พัฒนาการเคลื่อนไหวเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรงในระยะต่อ ๆ มา โดยมีประเด็นปัญหาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเรื่องการใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสภาพความเป็นอยู่และความอยู่รอดของประชาชนในชนบท เช่นเดียวกันกับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในประเทศโลกที่สามอื่น ๆ ซึ่งไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์ (2538) ได้อธิบายว่าการรวมกลุ่มของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อเคลื่อนไหวในสถานะที่ไม่มีวามเสมอภาคทางการเมืองในประเทศกลุ่มดังกล่าว ถือเป็นปรากฏการณ์ใหม่ทางสังคมที่มีความสำคัญต่อความเป็นไปของประเทศ เนื่องจากเป็นการเคลื่อนไหวที่ส่งผลให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการบริหารประเทศอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

สำหรับประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากนโยบายป่าไม้ของรัฐ Hirsch (1997) ได้ระบุว่า เป็นประเด็นปัญหาสำคัญ ที่นำไปสู่ขบวนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อเคลื่อนไหว โดยเฉพาะการรวมกลุ่มของชุมชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง จากมาตรการการประกาศเขตอนุรักษ์พื้นที่ป่า ทั้งในรูปอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เนื่องจากมาตรการดังกล่าวมักไม่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน อาทิเช่น การห้ามทำการเกษตรอย่างเด็ดขาดหรือการห้ามมิให้เก็บหาของป่าทุกประเภทในพื้นที่อุทยานฯ รวมทั้งการกำหนดรูปแบบของอุทยานฯ ที่ต้องการให้เกิดพื้นที่ต่อเชื่อมกันเป็นผืนเดียว ซึ่งนำไปสู่การขัดแย้งกับสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนดั้งเดิมที่เคยได้อาศัยทรัพยากรในป่าอย่างกลมกลืนและมีเสถียรภาพ เริ่มเกิดความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิต จึงรวมกลุ่มกันเพื่อเคลื่อนไหว เห็นได้จากรายงานของสุทธิ ประศาสน์เศรษฐ์ (2540) ในเรื่องการรวมกลุ่มของสมัชชาคนจน ซึ่งพบกลุ่มปัญหาความขัดแย้งระหว่างนโยบายป่าไม้และชุมชนถึง 91 กลุ่มปัญหา ในจำนวนทั้งหมด 121 กลุ่ม¹

เช่นเดียวกันกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนท้องถิ่นและรัฐในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ภายหลังจากการประกาศเขตเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2530 พบว่าเริ่มมีการรวมกลุ่มของชุมชนบางส่วนในพื้นที่ เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว โดยปมความขัดแย้งได้เริ่มก่อตัวเมื่อช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2534 หลังจากกรมป่าไม้ได้จ้างเหมาบริษัทเอกชนเข้ามาปรับปรุงพื้นที่ เพื่อทำแนวเขตพื้นที่หมู่บ้านที่กันออกจากพื้นที่อุทยานฯ และเพื่อตกแต่งตามวัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมไปจากเดิม

¹ ข้อมูล วันที่ 10 มีนาคม 2540

โดยพื้นที่ส่วนหนึ่งถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ของอุทยานฯ ซึ่งรวมทั้งที่นาของชาวบ้าน จึงสร้างความไม่พอใจให้แก่ชาวบ้านและนำไปสู่ความขัดแย้ง โดยเฉพาะในพื้นที่หมู่บ้าน ชาวกระเหรี่ยงสี่กลุ่มบ้าน ได้แก่ บ้านแม่หมื่นนอก บ้านแม่หมื่นใน บ้านแม่ต๋อมในและแม่ต๋อมนอก ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงกลุ่มสะกอ ที่ได้อาศัยลุ่มน้ำแม่หมื่นและแม่ต๋อมต้นแม่น้ำวัง ในการดำรงชีวิตและอาศัยพื้นที่อุทยานฯ ในรูปป่าชุมชนตามวิถีชีวิต ที่สืบทอดมาในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน โดยการเคลื่อนไหวได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิต และสังคม ตามโครงการฟื้นฟูธรรมชาติลุ่มน้ำแม่หมื่น-แม่ต๋อม และมีกลุ่มแกนนำชุมชนที่เป็นสมาชิกของหมู่บ้านแม่หมื่นในและแม่ต๋อมในเป็นกลไกสำคัญ โดยในขั้นแรกชุมชนได้ยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังที่ทำการอุทยานฯ ที่นำไปสู่การจัดเวทีพบปะกันระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ชาวบ้าน รวมทั้งทหาร เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหา แต่อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหายังอยู่บนแนวทางหลักของรัฐ ได้แก่ การอพยพโยกย้ายชุมชนออกจากพื้นที่หรือการกันเขตแดน ซึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมด จึงเกิดความกดดันที่นำไปสู่การเข้าร่วมมือของชาวบ้านในระดับใหญ่ขึ้น ที่มีการจัดการเป็นระบบมากขึ้นเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองกับรัฐและเพิ่มศักยภาพในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง (วิมลลักษณ์ ชูชาติและประทีป อินแสง, 2540) ในรูปของเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ โดยมีบทบาทในการเคลื่อนไหวและชุมนุมเพื่อยื่นข้อเสนอลในการแก้ปัญหาที่มีเป้าหมายเพื่อหาความชัดเจนในข้อตกลงของรัฐ ไม่ว่าจะการให้เอกสารสิทธิหลังจากกันเขตหมู่บ้านออกจากพื้นที่อุทยานฯ แล้ว หรือการอนุญาตให้อยู่อาศัยและใช้ที่ดินตามวิถีการดำรงชีวิตแบบเดิม ที่ไม่ขัดกับข้อกำหนดในลักษณะของ “ป่าชุมชน” โดยร่วมมือกันผลักดันร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน เพื่อรับรองสิทธิโดยพฤตินัย (*de facto rights*) ในทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนให้เกิดการยอมรับ นอกจากนั้นแล้วชุมชนยังเคลื่อนไหวโดยการแสดงความสามารถในการรักษาป่าให้สังคมได้รับรู้ผ่านการทำ “พิธีผูกปาสายสะดือ” ตามความเชื่อของชุมชนกระเหรี่ยงและการบวชป่า เมื่อต้นปี พ.ศ. 2541 ที่ผ่านมา โดยมีการประสานงานกันแบบเครือข่ายที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการรวมกลุ่มของชุมชนดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชุมชนได้พยายามแสดงออกถึงศักยภาพ ที่แฝงตัวอยู่ในชุมชนให้เกิดการเคลื่อนไหว เพื่อเป็นพื้นฐานการพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวม

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมของชุมชน ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามลำพังโดยตัวชุมชนเอง แต่มีความเกี่ยวข้องกับองค์กรภายนอก โดยได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนให้เกิดการแสดงบทบาทดังกล่าว จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า แท้ที่จริง

แล้วการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมนั้น มีเงื่อนไขใดที่เป็นตัวผลักดันจนเกิดการร่วมมือเพื่อแสดงศักยภาพและเรียกร้องสิทธิที่ควรได้รับ

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการเลือกศึกษาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแม่สุก ป่าแม่สอย ป่าแม่ต๋อยฝั่งซ้ายและฝั่งขวามีเนื้อที่ 778 ตารางกิโลเมตร หรือ 480,000 ไร่ โดยมีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์และเป็นพื้นที่ต้นน้ำชั้นที่ 1 ของลุ่มน้ำวัง ประกอบด้วยหมู่บ้านในเขตอุทยานฯ 7 หมู่บ้าน ซึ่งจัดเป็นพื้นที่กันออกจากแนวเขตอุทยานฯแล้ว 3 หมู่บ้าน และหมู่บ้านที่ตั้งอยู่รอบเขตอุทยานฯ 35 หมู่บ้าน อยู่ในเขตการปกครอง รวม 9 ตำบล ใน 4 อำเภอ

1.2 วิตุประสงค์

โครงการวิจัยนี้ต้องการศึกษาปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขในการรวมกลุ่มของชุมชน (collective action) ซึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวในระดับรากหญ้า กรณีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้ คือ

1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะสังคมภายในชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อการร่วมมือกันของชาวบ้านในขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม

1.2.2 เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่จูงใจให้เกิดการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่ม ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมของสมาชิกในระดับปัจเจกบุคคล

1.2.3 เพื่อศึกษาอิทธิพลของเงื่อนไขจากภายนอกชุมชน ที่มีส่วนทำให้เกิดการร่วมมือกันของชาวบ้าน ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ผู้วิจัยเลือกศึกษากรณีการรวมกลุ่มของชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านแม่หมีและหมู่บ้านแม่ต๋อย ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่หมีและแม่ต๋อย ในเขตการปกครองหมู่ที่ 6 ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง รวมทั้งสิ้น 2 กลุ่มบ้าน ซึ่งแบ่งเป็นหย่อมบ้านย่อย ๆ ได้ 6 หย่อมบ้าน โดยมีทั้งสิ้น 68 หลังคาเรือน หรือ 85 ครอบครัว ประกอบอาชีพการเกษตรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง ซึ่งผู้วิจัยใช้เกณฑ์การเลือกพื้นที่ศึกษา ดังนี้

1. เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ซึ่งวิถีการดำเนินชีวิตที่พึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติจากป่าไม้ในการยังชีพ และได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตอุทยานฯ อย่างเห็นได้ชัด ทั้งการถูกจำกัดสิทธิในที่ดินทำกินและพื้นที่อยู่อาศัย

2. เป็นชุมชนที่มีพฤติกรรมการรวมกลุ่ม เพื่อได้ตอบการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติของรัฐ โดยเป็นสมาชิกของเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ ที่ร่วมเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในรูปของการชุมนุมเรียกร้องที่ผ่าน ๆ มา

3. มีหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามามีบทบาทภายในหมู่บ้านในรูปแบบต่าง ๆ ค่อนข้างชัดเจน

4. ประชากรทั้งสามกลุ่มบ้านเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน โดยมีประวัติการตั้งถิ่นฐานอันยาวนานร่วมกัน มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติต่อกัน และเป็นเครือข่ายในการรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

สำหรับขอบเขตทางด้านเนื้อหา ผู้ศึกษาได้แบ่งเนื้อหาออกตามหน่วยการวิเคราะห์ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การศึกษา และเพื่อให้เกิดความชัดเจนในขั้นตอนการเก็บข้อมูลเป็น 2 ระดับ คือ เนื้อหาระดับชุมชนและระดับปัจเจกบุคคลในหมู่บ้าน โดยในหน่วยการวิเคราะห์ระดับชุมชนในหมู่บ้าน ได้ทำการแบ่งย่อยลงอีก 2 ส่วน โดยมีขอบเขต ดังนี้

1. เงื่อนไขภายในชุมชน ครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

- ลักษณะทางประวัติศาสตร์ของชุมชนศึกษาจาก ประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐานของชุมชนและเหตุการณ์ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในชุมชน

- ลักษณะพื้นฐานทางสังคมในด้านประเพณีและชาติพันธุ์ รวมถึงอุดมการณ์หลักของชุมชนในรูปของศาสนา ความเชื่อ งานประเพณี พิธีกรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิตภายในหมู่บ้าน

- โครงสร้างทางอำนาจภายในชุมชน ศึกษาจากกลุ่มการเมืองในชุมชน องค์กรทางสังคม รวมทั้งลักษณะของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำทางธรรมชาติและผู้นำที่เป็นทางการ

- โครงสร้างทางเศรษฐกิจในชุมชน ศึกษาจากระบบการผลิต อาชีพ การกระจายรายได้ การสะสมทุน การบริโภค สิทธิในทรัพยากรพื้นฐานและลักษณะการแลกเปลี่ยนในชุมชน

- ความสัมพันธ์ในชุมชน ศึกษาจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคน ในแต่ละระดับ
ชั้นในชุมชน รวมทั้งกฎระเบียบ ข้อตกลงที่กำหนดไว้เป็นบรรทัดฐานในชุมชนและการจัดระเบียบ
ทางสังคม
- การรวมกลุ่มทางสังคม อาทิเช่น กลุ่มการจัดการทรัพยากร กลุ่มทางเศรษฐกิจ
โดยศึกษาจากการจัดตั้ง รูปแบบ ลักษณะและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

2. เงื่อนไขภายนอกชุมชน ได้แก่

- การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ทำการศึกษาจากระดับผลกระทบ ที่เกิดขึ้นใน
วิถีการดำรงชีวิตของชุมชน สิทธิในทรัพยากร และจากการตอบสนองของชุมชนต่อการประกาศ
เขตอุทยานฯ

- สังคมภายนอกชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน
หน่วยงานของรัฐและชุมชนอื่น ๆ โดยศึกษาจากลักษณะและรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น
การรับข่าวสารจากภายนอก การรับความช่วยเหลือเพื่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

- ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) ศึกษาจากความสัมพันธ์ทาง
เศรษฐกิจที่พบในชุมชน อันได้แก่ การซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าการเกษตร ปัจจัย
การผลิตทางการเกษตรระหว่างหมู่บ้านกับระบบตลาดภายนอก ทั้งลักษณะสินค้า ชนิดของ
สินค้าและรูปแบบการซื้อขาย

ส่วนหน่วยการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคลในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเงื่อนไขภายในชุมชน
ครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

- พฤติกรรมการลดความเสี่ยง โดยศึกษาจากรูปแบบการผลิตทางการเกษตร
การใช้ที่ดิน การลงทุนและการสะสมผลผลิต

- ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการรวมกลุ่ม โดยดูจากผลได้ผลเสียทางเศรษฐกิจและ
ทางสังคม จากการตัดสินใจเข้าร่วมมือจัดการปัญหา รูปแบบของการร่วมมือว่าอยู่ในลักษณะ
การร่วมมือแบบชั่วคราวหรือถาวรและจุดมุ่งหมายการเข้าร่วมกลุ่มของแต่ละครัวเรือน

- บทบาทของหญิงชาย ดูจากบทบาททางสังคม บทบาทครอบครัว รวมทั้งบทบาท
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของผู้หญิงในแต่ละครัวเรือน

1.4 นิยามศัพท์

การเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในระดับรากหญ้า (grassroots environmental movement) หมายถึง การรวมตัวกันของประชาชนในระดับชุมชนหรือหมู่บ้านในชนบท โดยมีจุดประสงค์เพื่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรภายในท้องถิ่นของตนเอง

เงื่อนไขภายในชุมชน หมายถึง ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบภายในชุมชนในส่วนของสภาพรวมและในส่วนของแต่ละครัวเรือน ที่กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นภายในชุมชน เพื่อเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม

เงื่อนไขภายนอกชุมชน หมายถึง ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบภายนอกชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อสภาพภายในชุมชน จนมีอิทธิพลต่อการรวมตัวกันของชุมชน เพื่อเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม

การประกาศเขตอุทยานฯ หมายถึง มาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ของรัฐในรูปการกำหนดเขตแนวครอบคลุมพื้นที่ป่าให้เป็นเขตอุทยาน เพื่อการบังคับใช้กฎระเบียบควบคุมทรัพยากรและกิจกรรมของชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ

พฤติกรรมการลดความเสี่ยง หมายถึง การหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความยุ่งยากในการดำเนินชีวิตของครอบครัว ได้แก่ การป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุกับสภาพอดอยาก ความไม่มั่นคงในเรื่องความเป็นอยู่ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสวัสดิภาพความปลอดภัย

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการรวมกลุ่ม หมายถึง ผลตอบแทนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมมือเพื่อเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในรูปทรัพย์สินเงินทองที่ได้มาทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งผลตอบแทนจากการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่าไม้ ผลตอบแทนทางสังคม ได้แก่ การเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งอาจได้รับเป็นส่วนตัวหรือเป็นผลตอบแทนในส่วนรวม

โครงสร้างทางอำนาจภายในชุมชน หมายถึง ระบบการปกครองในชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่พบในชุมชน

โครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในชุมชน หมายถึง ระบบการแลกเปลี่ยน การเก็บสะสมทรัพย์สิน รวมทั้งความสัมพันธ์ทางการตลาดในชุมชน

ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) หมายถึง ลักษณะการแลกเปลี่ยนสินค้า อุปโภคบริโภคและผลผลิตทางการเกษตร โดยอาศัยตัวเงินเป็นสื่อกลางเพื่อการค้าขาย

1.5 รูปแบบการนำเสนอรายงานการค้นคว้าอิสระ

ในรายงานการศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ ผู้วิจัยได้จัดแบ่งการนำเสนอเนื้อหาไว้สองช่วง โดยช่วงแรก ได้แก่บทที่ 1 และบทที่ 2 จะกล่าวถึงโครงสร้างและรูปแบบงานวิจัย ซึ่งในบทแรกเป็นการเสนอปัญหาการจัดการทรัพยากรในชนบท ประกอบกับการอธิบายรายละเอียดกรณีการศึกษาและขอบเขตอันเป็นที่มาของความสำคัญของปัญหา ส่วนในบทถัดมากล่าวถึงวรรณกรรม ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้เป็นพื้นฐานการศึกษา รวมทั้งกรอบคิดที่สร้างขึ้นเป็นแนวทางการศึกษา และระเบียบวิธีการวิจัยที่ใช้

สำหรับเนื้อหาช่วงหลังของการนำเสนอ เป็นการอธิบายสิ่งที่ได้จากการศึกษา โดยเสนอไว้อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้เกิดการลำดับภาพของชุมชนจากระดับกว้าง ไปสู่ประเด็นการศึกษาที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งเริ่มจากสภาพภายในชุมชนโดยรวม ทั้งด้านภูมิศาสตร์ ด้านเศรษฐศาสตร์และสังคมในบทที่สาม และเสนอสถานภาพของชุมชน จากการมีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกในบทถัดมา ส่วนในบทที่ห้า จะเสนอภาพการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ภายใต้ความสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แล้วจึงกล่าวถึงบทสรุปแต่ละประเด็นการศึกษา จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและเชิงนโยบายในบทสุดท้าย